

Lajos Pálfalvi

<https://orcid.org/0000-0002-2091-9845>

Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Budapest, Magyarország

Kell-e nekünk magyar-lengyel irodalmi komparatiztika?

Do We Need Hungarian-Polish Comparative Literary Studies?

Abstract:

In the interwar period (1918–1939), prior to the development of the comparative literature discipline, the most important Polish authors would be included in the canon of world literature in studies published in Hungary. Mihály Babits's great synthesis, *Az európai irodalom története* [*History of European Literature*], only includes the names of Adam Mickiewicz and Henryk Sienkiewicz (without stating the titles of their works), because Babits divided the individual national literatures into “major” and “minor” ones, and considered both Polish and Hungarian literature to belong to the latter group. In turn, Antal Szerb, author of the still popular *A világirodalom története* [*History of World Literature*], described Polish Romanticism competently in a separate subsection and provided a brief summary of the earlier periods. In his opinion, Polish and Hungarian literature developed parallel to each other, and during the Renaissance both literatures produced poetry at the highest level in the respective national languages. The researcher was convinced that not only were certain periods and individual authors “astonishingly similar”, but that the entire history of both literatures was built on similar principles. In the following decades, data was collected on Polish-Hungarian contacts, focusing on reception and imagology. Factual material was collected confirming Polish-Hungarian literary contacts in the spirit of positivist literary science. Thanks to Endre Bojtár's many years of systematic work, Central European comparative literature established itself at the Institute for Literary Studies of Hungarian Academy of Sciences. Bojtár contributed to a paradigm shift, with a new category of Central European literature emerging between world literature and Hungarian literature. Another researcher, György Spiró, also worked in the field of regional comparative literature, and compiled a history of drama “from the Enlightenment to Wyspiański's synthesis”. Not so long ago, in the 1980s, leading Hungarian prose writers such as Péter Esterházy and Péter Nádas, avidly read and commented on the works of Witold Gombrowicz, among others, but subsequent generations lost contact with Polish literature.

Keywords:

comparative literary studies, world literature, Polish-Hungarian literary contacts

Czy jest nam potrzebna węgiersko-polska komparatystyka literacka?

Abstrakt:

W dwudziestolecu międzywojennym, zanim rozwinęła się komparatystyka literacka, najważniejsi polscy pisarze byli ujmowani na Węgrzech w ramach kanonu literatury światowej. W wielkiej syntezie Mihály Babitsa pt. *Az európai irodalom története* [*Historia literatury europejskiej*] znajdziemy tylko nazwiska Adama Mickiewicza i Henryka Sienkiewicza (bez tytułów ich utworów), bo Babits dzieli literatury poszczególnych narodów na „wielkie” i „małe”, a te ostatnie ma reprezentować literatura tak polska, jak i węgierska. Autor nadal popularnej *A világirodalom története* [*Historia literatury światowej*], Antal Szerb, w osobnym podrozdziale kompetentnie scharakteryzował romantyzm polski i krótko podsumował epoki wcześniejsze. Jego zdaniem rozwój

literatury polskiej i węgierskiej jest paralelny. W epoce odrodzenia w obu krajach powstaje poezja w języku narodowym na najwyższym poziomie. Szerb chwali psalmy Jana Kochanowskiego i Bálinta Balassiego, zwraca uwagę na postać Adama Czahrowskiego, który odegrał ważną rolę w polsko-węgierskich kontaktach literackich. Autor podsunął kilka interesujących pomysłów do badań komparatystycznych. Warto byłoby np. porównać *Mikolajka Doświadczyńskiego przypadki* Ignacego Krasińskiego z *Tarimenes utazása* [Podróż *Tarimenesa*] Györgya Bessenyeiego. Był przekonany nie tylko o tym, że pewne epoki i poszczególni twórcy są „zdmiewająco podobni”, lecz także o tym, że cała historia obu literatur jest budowana na podobnych zasadach. Z kolei w następnych dekadach zbierano materiał faktograficzny i dane dotyczące polsko-węgierskich kontaktów literackich w duchu pozytywistycznej nauki o literaturze oraz skupiano się na recepcji i imagologii. Dzięki wieloletniej i systematycznej pracy Endre Bojtára powstała w Instytucie Badań Literackich Węgierskiej Akademii Nauk (WAN) komparatystyka środkowoeuropejska. Badacz przyczynił się do zmiany paradygmatu: między literaturą światową a węgierską pojawiła się nowa kategoria – Europa Środkowa. Profesor Bojtár nauczył się kilku języków regionu (obok słowiańskich także bałtyckich). Napisał monografię o „środkowo-wschodnioeuropejskiej awangardzie, a następnie o oświeceniu i romantyzmie w literaturach regionu. Również György Spiró zajmował się komparatystyką regionalną. Opracował historię dramatu „od oświecenia do syntezy Wyspiańskiego”, która po transformacji ustrojowej jednak straciła na znaczeniu, a większość historyków literatury wróciła do komparatystyki bilateralnej. W latach 80. człowieki prozacy węgierscy, tacy jak Péter Esterházy czy Péter Nádas, pilnie czytali i komentowali utwory m.in. Witolda Gombrowicza, natomiast młodsze pokolenie straciło kontakt z literaturą polską.

Słowa kluczowe: komparatystyka literacka, literatura światowa, polsko-węgierskie kontakty literackie, kanon

Az irodalmi komparatisztika kialakulása előtt csak világirodalmi kontextusba tudták helyezni a lengyel irodalomról szerzett ismereteiket a magyar irodalomtörténészek. Érdemes megnézni, milyenek mutatták a legnagyobbak a lengyel irodalmat. Babits Mihály nagy szintézisében, *A haladás hullámhegyén* című fejezetben bukkan fel a két lengyel író közül elsőként Adam Mickiewicz, mintegy mellékesen: Chopinról jut eszébe a szerzőnek, hogy a lengyel költő is Párizsban élt. Más nem is tudunk meg róla, ő itt csak egy kis irodalom egyéniséggel nem rendelkező, csak a saját környezetében híres költője. A következő mondatok sok mindent elárulnak az önkolonizáló kultúrák önértékeléséről, jobban mondva az önbecsülés hiányáról.

Ezek az irodalmak

egyébként fölserdültek, s bizonyos önállóságra tettek szert. Noha persze ők is ugyanazokat az áramlatokat követték, mint a nagyok. Ahogy szélben a legkisebb fűszál is abban az irányban hajlik, mint a nagy fák. Beszélni rólok, külön-külön, messzire vezetne. Tipikus példának elég a magyar, amely nem a legkisebb, nem is a legértéktelebb köztük (Babits, 1991: 564-565).

Nyelvileg elzártak, alig hatnak a nagy irodalmakra, remekműveik ismeretlenek maradnak – írja keserűen Babits a harmincas évek közepén,

amikor már tudja, hogy nem számíthat nemzetközi elismerésre. Épp csak említi Mickiewiczet, miközben hozzá képest hatalmas terjedelemben tárgyalja a rég elfelejtett Thomas Carlyle-t. Azt viszont megjegyzi, hogy a „szellemi és haladó” Európa hasonlóan rokonszenvesnek találja a lengyeleket és a magyarokat. Látja a hasonlóságokat, mégsem gondolja, hogy jobban kellene figyelnünk egymásra.

Nehéz lett volna Mickiewicznél rosszabb példát találni a fákhhoz hasonlóan hajladozó kis fűszálra. Képzelem, hogy meglepődött volna négy évtizeddel később, amikor Adam Ważyk, aki költőként és mintegy „résztvevő megfigyelőként” tekintette át az 1970-es években a lengyel avantgárd történetét, ilyen magyarázatot adott arra, hogy miért nem bontakozott ki a szürrealizmus Lengyelországban:

Nekünk Mickiewiczünk volt, s nem Victor Hugónk, Słowackink volt, s nem Alfred de Vigny. Nálunk nem volt szükség szürrealista rekompenciára. A szürrealizmus nem törhetett be olyan országokba, ahol a maga idejében intenzív, gazdag romantikus költészet virágzott, így elkerülte Angliát, Németországot és Lengyelországot is (Ważyk, 1981: 98).

Még egy író képviseli a lengyel irodalmat, de ő már az *Ami a könyvből kimaradt* című fejezetbe került, oda is csak hírnevéhez méltatlan hírességként: „Mellőztem a divat által időről időre felkapott írókat is, Sienkiewicztől Galsworthyig” (Babits, 1991: 699). Szerb Antalnál önálló alfejezetet kap a lengyel romantika, a szerző itt röviden kitér az előzményekre is. Rámutat arra, hogy a lengyel irodalom fejlődése párhuzamos a magyar művelődéssel. A középkorról nincs érdemi közlendője, de kiemeli Kochanowskit. Ezzel abba a kategóriába helyezi ezt az irodalmat, ahol a XVI. században már van klasszikussá vált nemzeti nyelvű költészet.

Ez komoly érv mellett, hogy közép-európai kontextusba helyezzük a lengyel irodalmat, ne a szláv irodalmakkal együtt tárgyaljuk. A prágai Martin C. Putna hívta fel a figyelmet arra, hogy a bizánci térítésnek csak az előnyeit szokás kiemelni: Cirill és Metód szláv nyelven juttatta el a legfontosabb szövegeket és fogalmakat, megkönnyítve

ezzel az evangéliumi történetek és a hitgizságok megértését. A keleti szláv népek több mindent őriztek meg a kereszténység előtti szláv vallásból és a kulturális örökségükből, szláv írást kaptak. Évszázadokkal később azonban már akadályozta ez az élőbeszédtől távol álló, archaikus nyelv a modern irodalmi nyelv kialakulását (erre egészen a XIX. századig kellett várni). Putna szerint hosszabb távon

a »római modell« volt hatékonyabb, mely latin nyelven századokon át iskolázta Nyugat- és Közép-Európa barbár népeit, s ezen keresztül a keresztény és klasszikus kultúra is szétszivárgott, olyannyira, hogy pár század múlva, a középkor csúcspontján és a reneszánszban ezek a nemzetek létrehozták saját érett kulturális gyümölcsüket is, méghozzá az anyanyelvükön (Putna, 2017: 79).

Ha párhuzamokat és kapcsolatokat keresünk a két irodalom között, erre a közös alapra építhetünk. Szerb Antal is innen indul ki, amikor Kochanowski és Balassi zsolnárfordításait méltatja, majd rögtön kiemeli egy kevésbé jelentős, de a két nemzet kapcsolatában fontos szerepet játszó költőt, Adam Czachrowskit, Balassi kortársát, aki hadnagyként szolgált az egri várban. Gyakran írnak róla a magyar-lengyel kapcsolatok kutatói. Szerb Antal nemcsak egyes alkotók és korszakok között lát döbbenetes hasonlóságot, hanem a két irodalom története között is. Ezt történelmi okokkal és nemzetkarakterológiai vonásokkal próbálja magyarázni (bár szembeállítja Arany rezignációját a lengyel költő gazdag képzeletvilágával és a transzcendencia iránti érdeklődésével).

A barokkban csak azt látja, hogy mindkét irodalomban vannak eposzok. Itt máig kihasználatlan lehetőségek nyílnak a *Zrínyi és Tasso* típusú kánonképzés meghaladására, hiszen nemcsak a világirodalom csúcsteljesítményei és a nemzeti irodalom legnagyobb klasszikusainak egybevetése az egyetlen út, hanem a régió irodalmában is vizsgálhatnánk ezt a műfajt úgy, ahogy azt Bojtár Endre elvégezte például az avantgárdal. Szerb Antal nagyra értékeli a lengyel felvilágosodást, kiemelve azt, hogy Krasicki *Mikołaj Doświadczyński kalandjai* című filozofikus útiregénye párhuzamba állítható Bessenyei György államregényével, a *Tarimenes*

utazásával, Fredro pedig „talán” Kisfaludy Károllyal. De mindezt csak előzménynek tartja, mert nála „a lengyelek világirodalmi pillanata a romantika, ekkor érnek meg azok az alkotások, amelyek révén a lengyelek mint egyenrangúak vesznek részt az európai irodalmi együttesben” (Szerb, 1989: 501). Az egyenrangúság nagy előrelépés Babits hajladozó fűszálai után.

Aligha lehet kifogásunk az ellen, hogy Szerb Antal a romantikát tartja a lengyel irodalom fénykorának, még ha nem is tekinthetjük ezt a lengyelek identitást teremtő önmagukra eszmélésének, hisz már a szarmatizmus is erős identitást alakított ki, amelyet sokan vonzóbbnak tartanak a romantikus változatnál, Gombrowiczsal az élen. Különös módon mintha több tanulságot kínálna a rövid bevezető a korszak ehhez képest részletező leírásánál. A szerző lelkesen és kompetensen mutatja be a nagy triászt (Norwidot külön említi, nem negyedik romantikusként), párhuzamot keres a *Pan Tadeusz* és Arany epikája között, de nem boldogul a messianizmussal, a „fausti nyugattól” idegen szláv idealizmusként próbálja értelmezni. Ezen a téren azóta sem történt előrelépés: bár komoly elismerést kapott Lengyelországban Spiró György *A jövevény* című regénye, a magyar olvasók mintha nem tudták volna feldolgozni Mickiewicz és a Towiański-kör történetét.

Mint láthatjuk, Szerb Antal számos, ma is használhatónak látszó ötletet adott a komparatistikának. Szívesen olvasnék műfajtörténetből kiinduló alapos komparatistikai tanulmányt a lengyel és a magyar regény születéséről, Krasicki és Bessenyei művéről olyan lengyel vagy magyar irodalomtörténésztől, aki mindkét irodalomban járatos. Az elmúlt negyven-ötven évben már születtek ilyen művek, Horváth Károly például Madáchot és Krasińskit hasonlította össze (*Hungaro-Polonica*, 1986: 191-202). Amikor Gustaw Herling-Grudziński *A második eljövétel. Válogatott esszék és elbeszélések* (1998) megjelenése alkalmából Budapestre látogatott, Márai Sándor kései felfedezéséről is beszélt, és sajnálta, hogy nem találkoztak Olaszországban, amikor Márai Nápoly környékén élt. A két szerzőt Herling-Grudziński legkiválóbb kutatója, Włodzimierz Bolecki vetette egybe (Bolecki, 2008).

De a magyar–lengyel kapcsolatokat kutató irodalomtörténészek első nemzedéke nem ilyen célokat tűzött ki maga elé. Nem a két irodalom kiemelkedő képviselőit próbálták azonos szempontok alapján, együtt vizsgálni, hanem a kapcsolattörténet tényanyagát gyűjtötték össze alapos munkával, a pozitivista irodalomtudomány szellemében. Csapláros István főként a magyar irodalom lengyelországi és a lengyel irodalom magyarországi recepcióját kutatta, az utóbbiról monográfiát is adott ki (Csapláros, 1985). Leírta, hogyan fordították először lengyelre *Az ember tragédiáját*, majd hogyan mutatták be Krakkóban, 1903-ban. Megtudjuk, mit húztak ki, és azt is, hogy hatszor játszották, kitér a kritikai visszhangra (Maria Konopnicka „passzívnak” találta Évát), az viszont nem derül ki *Az ember tragédiájának krakkói bemutatója* című tanulmányából, hogy miként illeszkedett ez a produkció a fénykorát élő krakkói színházi kultúrába. A lengyel romantikus drámák megkésett bemutatásával és modernista átértelmezésével kezdődött ez a nagy korszak, a legmaradandóbb értéke pedig Wyspiański életműve, de Stanisław Przybyszewski is igen fontos szerepet játszott krakkói időszakában a város színházi életében. Csapláros meg sem próbálja elhelyezni ebben a kontextusban *Az ember tragédiáját*, ehelyett ismerteti Jerzy Żuławski ledorongoló kritikáját – „unalmas, elavult és gyenge dolog” (Csapláros, 1977: 170. o.) –, majd kimutatja, hogy nem keveset köszönhet Madách művének Żuławski *Eros és Psyche* című darabja.

Az irodalmi művek recepciója mellett buzgón kutatta a XIX. századi lengyel történelmi események magyarországi visszhangját. Nagy érdeme, hogy feldolgozta Kazinczy Ferenc és a barátai levelezését abból a szempontból, hogy mit gondolnak a lengyel kérdésről, Adynál pedig az 1905–1907. évi lengyelországi forradalmi mozgalmak értékelését vizsgálta. 2022-ben különös aktualitása van annak, hogy a reformkori szellemi elit egyértelműen kiállt az 1830–31-es levert lengyel szabadságharc mellett, elítélve az orosz önkényuralmat. Szörényi László *Az elszánt. Százötven éve jelent meg a Szózat* című tanulmányában mutatta ki, milyen fontos volt ez Vörösmartynak, amikor e művén dolgozott, majd Kölcsey és Deák lengyel tárgyú parlamenti beszédét is idézi (Szörényi, 1989: 85–93). Nem sokkal ezután kezdődhetett egy sokkal nagyobb

téma feldolgozása, de ezúttal fordított volt a szereposztás, az 1956-os magyar felkelés visszhangját keresték a lengyel költészetben. Az ilyen kutatásokkal már beléptünk az imagológia területére. Az elmúlt másfél évtizedben ez egyre inkább előtérbe került, mert több olyan lengyel mű is megjelent, amely magyarországi úti élményekre épült.

De miközben buzgón kutatták a magyar-lengyel kapcsolatokra koncentráló irodalomtörténészek azt, hogy melyik költő írt Lisztról vagy Chopinről, hogyan jutottak el Petőfi művei a lengyel olvasókhoz, hatalmas változások mentek végbe a magyar irodalmi komparatiztikában. Nem az egyetemeken, hanem az Irodalomtudományi Intézetben, Bojtár Endrének köszönhetően ment végbe a paradigmaváltás, melynek köszönhetően új kategória alakult ki a világirodalom és a nemzeti irodalom között: Közép-Európa. Míg korábban inkább olyanok népszerűsítették nagy odaadással a lengyel irodalmat, akik személyes okokból kötődtek a lengyel nyelvhez és kultúrához, de nem tartoztak a tudomány élvonalába, Bojtár Endre komoly elismerést szerzett irodalomelméleti tanulmányaival és a szláv strukturalizmus honosításával.

Korábban kevesen investáltak abba Magyarországon, hogy ugyanolyan nagy energiákat fektessenek a cseh vagy a lengyel szak elvégzésébe, mintha germanisztikára vagy romanisztikára jelentkeztek volna, Bojtár viszont programszerűen tanulta a térség nyelveit, majd kutatta az irodalmait. Ezzel új minőség jelent meg a magyar irodalomtudományban: a világirodalmat megillető figyelmet kaptak a szomszéd országok kiemelkedő alkotói, akiket azelőtt a nemzetiségi kultúra képviselőiként tartottak számon. Az első monográfiája, amely ebben a szellemben készült, *A kelet-európai avantgarde irodalom* (1977), amely angol fordításban is megjelent, komoly nemzetközi visszhangja volt. Ezt követte „*Az ember feljő...*”. *A felvilágosodás és a romantika a közép- és kelet-európai irodalmakban* (1986). De ekkor már nem ő volt e regionális komparatiztika egyetlen hazai művelője, Spiró György is hasonlóképpen dolgozta fel a térség drámatörténetét *A közép-kelet-európai dráma. A felvilágosodástól Wyspiański szintéziséig* (1986) című monográfiájában. Ráadásul Bojtár intézményes kereteket tudott adni az Irodalomtudományi Intézetben e komparatiztikai iskolának, és hamarosan a tanítványai,

Berkes Tamás, Balogh Magdolna és Krasztev Péter is monográfiában dolgoztak fel egy-egy korszakot: a hatvanas évek groteszkjét, a katasztrófizmust és a szimbolizmust.

Bojtár nagyon jól összehangolta a maga Közép-Európáját a magyar történészek ilyen tárgyú munkáival, így ez a paradigma nem egyszerűen a világirodalom kevésbé ismert részét helyezte előtérbe, hanem új kereteket kínált a szellemi önismerethez. Amikor pedig Közép-Európa kezdett öntudatra ébredni, a kortárs magyar irodalom olyan kiváló képviselői is itt kezdték keresni a helyüket, mint Nádas Péter és Esterházy Péter. Az egész világ figyelmét felkeltette a szervezett lengyel ellenállás és a hadiállapot, Czesław Miłosz Nobel-díja után pedig alakulni kezdett egyfajta ellenzéki közép-európai kánon. Míg Bojtár korábbi tanulmányaiban gyakran azt emelte ki, például Hrabal kapcsán, hogy az irodalom miként fejezi ki az elnyomás és a diktatúra gyötrelmeit, a jaltai rend bomlása idején már e kultúrák emancipációja állt a középpontban.

A nyolcvanas évek közepén egész Közép-Európára nagy hatással volt a lengyel ellenzék és az az irodalom, amely már nem függött a hivatalos intézményrendszerrel. Nem volt már vonzó a kapcsolattörténeti adalékok gyűjtögetése, amikor a szemünk láttára alakult új közép-európai komparatiztikai iskola. Ez viszont hozzáférhetetlen volt azok számára, akik nem tudták vagy nem akarták kiterjeszteni az egész régióra a kutatási területüket. Természetesen továbbra is volt létjogosultsága a bilaterális, magyar-lengyel komparatiztikának, a lengyel irodalom közvetítésének, de azok egy része, akik ezt művelték, az új iskola követelményeit fogadta el, nem az egyetemek nemzetiségi szlavisztikájához igazodott.

Itt most a saját tapasztalataimra is kitérek. Amikor Gombrowicz és Esterházy műveit vettem össze, volt olyan, hagyományos kapcsolattörténettel foglalkozó kutató, aki nem értette, hogy kerülhet egymás mellé ez a két író, hisz nem tartoznak úgy össze, mint Balassi és Czachrowski, nem kortárs klasszikusok, mint Krasiński és Madách, akik hasonló helyet kaptak az irodalomtörténetben. Abból indultam ki, hogy Esterházy gyakran hivatkozik Gombrowicz műveire, különösen a *Naplóra*, még azt is megírta, hogy németül olvasta, mint feltehetően Nádas Péter és

Eörsi István is. Feltűnt, hogy Gombrowicz szívesen parodizál olyan műfajokat, amelyek a hierarchia aljára kerültek, mint az operett. Azzal töri meg az elvárásokat, hogy ilyen igénytelen műfaj keretei között formálja meg a maga igen bonyolult világképét. Esterházynál is több példát találhatunk erre, a legszembetűnőbb talán a termelési regény, amit ugyanúgy címként használ, mint Gombrowicz az operettet.

Még érdekesebbek voltak a *Kis Magyar Pornográfia* anekdotái. A műfaj évszázadok óta jelen van a magyar prózában, de a XX. században úgy látták, hogy hátráltatja a modern próza fejlődést, próbáltak szabadulni tőle, majd újra felfedezték. Itt „nem arról van szó, hogy Esterházy groteszk módon anekdotába sűrít attól idegen jelentéseket, hanem arról, hogy újraértelmezi ezt a fajta hagyományt, s az anekdota lehetőségeit szinte végtelenné tágítja” (Pálfalvi, 1986: 469). A művön már érezhető, hogy divatba jött Közép-Európa. Esterházy Gombrowicz és Kundera mellett Bojtár Endrét is idézi. Ráadásul az anekdota szubverzív műfaj, Prokopiosz *Titkos történetéből*, az uralkodó leleplezéséből ered (hisz kiadatlant jelent). Legfőbb tárgya a szexualitás és a politika – aranybánya a cenzúrát kerülgető íróknak. Kundera is ír az anekdota többértelműségéről a *Nevetséges szerelmekben*: „Ha elbeszélésemet anekdotának érezte, uram, az anekdota véget ért. De minden anekdotának csak a felszíne vidám. Próbáljon meg kettévágni egyet. Meglátja, hogy a belseje szomorú” (Kundera, 1967: 21).

Ha ma próbálnék írni Esterházy e korszakáról, most is a lengyel irodalomtudományban keresnék szempontokat ehhez. A magyar kritikusok többféleképpen írták le az önreflexiót, beszéltek öntükröző, önmagát író regényről. A lengyel irodalomban már régóta ismert ez a jelenség *autotematyzm* néven. Bogusław Bakuła ezt a kolonizáltak önreflexiójaként írja le:

A kommunista Lengyelország ellenőrzött művészeti kultúrája 1956 után és 1981 előtt el tudta érni az enyhébb rabság állapotát annak köszönhetően, hogy a valóságtól az önreflexió és az öntükröző írás felé fordult. (...) Az önreflexió elegáns és korszerű módon könnyítette meg a propaganda tartalmainak semlegesítését (Bakuła, 2018: 112-113).

A nyolcvanas évek diadalmenete után mintha kevésbé lenne szükségük közép-európai kulturális kontextusra a régió országainak. A jól bevált bilaterális magyar-lengyel komparatiztika viszont továbbra is művelhető, és persze szükség is van rá. A kortárs magyar irodalomban aligha találunk olyan műveket, amelyekben hasonlóan fontos lengyel utalások vannak, mint Esterházy említett munkáiban. A lengyel írók újabb nemzedékei már nincsenek úgy benne a köztudatban, mint Miłosz, Gombrowicz vagy Mrożek – volt. Ugyanakkor nagyobb figyelmet érdemelne Krzysztof Varga magyarországi trilógiája és Ziemowit Szczerek *Via Carpatia*ja, mert mindig tanulságosak a kívülállók leírásai. Mivel az ukrajnai háború megmutatta, hogy mennyire másképp fogják fel a lengyelek és a magyarok Közép-Európa és a birodalom viszonyát, és ez a magyar-lengyel kapcsolatokat is megterheli, a közép-európai komparatiztikánál is fontosabbnak látszik a posztkolonializmus közép-európai honosítása. Ebben nemcsak a lengyelek, hanem az ukránok is előttünk járnak.

Irodalom

- Babits M., 1991, *Az európai irodalom története*, Auktor, Budapest.
- Bakuła B., 2018, *Lengyelország posztkoloniális szempontból. A nemzeti viktimológia és a hegemonizmus között*, trans. L. Pálfalvi, in: *Távolodhatunk-e a birodalomtól? Posztkolonializmus a lengyel irodalomtudományban*, comp. by A. Kocsis, L. Pálfalvi, Rézbong, Göd, pp. 101–121.
- Bolecki W., 2008, *Márai Sándor, Gustaw Herling-Grudziński (és mások)*, trans. L. Pálfalvi, „Nagyvilág”, vol. 3, pp. 253–259.
- Csapláros I., 1977, *A felvilágosodástól a felszabadulásig. Tanulmányok a magyar-lengyel irodalmi kapcsolatok köréből*, Magvető Könyvkiadó, Budapest.
- Csapláros I., 1985, *A lengyel irodalom Magyarországon. Fejezetek a lengyel irodalom magyarországi fogadtatásának történetéből*, Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Gizińska C., 2004, *Dramat węgierski na scenach polskich w latach 1945–1989*, Uniwersytet Warszawski, Warszawa.

- Horváth K., 1986, *Krasiński és Madách*, in: *Hungaro-Polonica. Tanulmányok a magyar-lengyel történelmi és irodalmi kapcsolatok köréből. Emlékkönyv Waclaw Felczak 70. születésnapjára*, eds. I. Kovács, C.G. Kiss, MTA Irodalomtudományi Intézete, Budapest, pp. 191–202.
- Kundera M., 1967, *Nevetséges szerelmek*, trans. M. Zádor, Tatra-Európa, Bratislava–Budapest.
- Pálfalvi L., 1986, *A paródia lehetőségei. Gombrowicz és Esterházy*, „Életünk”, vol. 5, pp. 467–474.
- Putna M.C., 2017, *Képek az orosz vallásosság történetéből*, trans. Z. Csehy, Kalligram, Pozsony.
- Szerb A., 1989, *A világirodalom története*, Magvető, Budapest.
- Szörényi L., 1989, *Az elszánt. Százötven éve jelent meg a Szózat*, in: Uő, „*Multaddal valamit kezdeni*”. *Tanulmányok*, Magvető Könyvkiadó, Budapest, pp. 85–93.
- Wążyk A., 1981, *A lengyel avantgarde furcsa története*, trans. A. Pályi, Európa, Budapest.

LAJOS PÁLFALVI – Habilitated Docent, Institute of Central European Studies, Chair of Polish Studies, Pázmány Péter Catholic University, Budapest, Hungary / doc. hab., Instytut Europy Środkowej, Katedra Polonistyki, Katolicki Uniwersytet Pétera Pázmánya, Budapeszt, Węgry.

The researcher's scientific interests concern: 20th and 21st century Polish literature, émigré prose, works of Witold Gombrowicz, Bruno Schulz and Józef Mackiewicz, Polish essays, contemporary Polish poetry, postcolonial criticism in Central and Eastern Europe. Major publications and translations: *Tény és metafora. A lengyel emigráció prózairodalma. 1945–1980* (Budapest 1993), *A Transz-Atlantik megállói*, Gombrowicz (Budapest 2015), *Írók a birodalmak között*, Tanulmányok (Budapest 2021).

Zainteresowania naukowe badacza dotyczą: literatury polskiej XX i XXI wieku, prozy emigracyjnej, twórczości Witolda Gombrowicza, Brunona Schulza i Józefa Mackiewicza oraz polskiej eseistyki, polskiej poezji najnowszej, krytyki postkolonialnej w Europie Środkowej i Wschodniej. Najważniejsze publikacje i tłumaczenia: *Tény és metafora. A lengyel emigráció prózairodalma. 1945–1980* (Budapeszt 1993), *A Transz-Atlantik megállói*, Gombrowicz (Budapeszt 2015), *Írók a birodalmak között*, Tanulmányok (Budapeszt 2021).

E-mail: idegen-toll@t-online.hu